

VI. RÉSZ

A NÉPZENEOKTATÁS TÖRTÉNETE MAGYARORSZÁGON

Arra a kérdésre, hogy mikor lett **hivatalos** a népzeneoktatás Magyarországon, a válaszom egyértelmű: 1952 szeptemberében, amikor kimondtam az „igent” Czövek Ernának az 1. sz. Körzeti Zeneiskolában. Amikor a feladat súlyát részletesebben átgondoltam, kissé megdöbbentem. Viszont még élt bennem az a düh, amit egy héttel azelőtt átéltem az Állami Népi Együttes értekezletén. Akkor megfogadtam, már az értekezleten, hogy ha a fene fenét eszik, akkor is megmutatom az elvtársaknak, hogy Magyarországon nem egy ilyen zenekar lesz, hanem száz is. És nem száz gyerek fog népi hangszeren játszani, hanem ezer is. **Nos, itt volt az alkalom!**

Az utóbbi időben gyakran keresnek meg telefonon vagy személyesen olyan régi növendékeim, akik azóta esetleg kollégák lettek, vagy azok a barátaim, ismerőseim, akik figyelemmel kísérték, amit hat évtizede folytatok a magyarországi népzeneoktatás elterjesztéséért. A beszélgetések túlnyomó része kérdés, amire nekem könnyű a válaszadás, hiszen mindent jól megőriztem az emlékezetemben, azonkívül mindent dokumentáltam. Ennek ellenére nem szívesen beszélek olyan dolgokról, amelyeknek egy része rafinált csúsztatás, más részük pedig apró-cseprő füllentés vagy mérhetetlenül nagy hazugság. Azon pedig végtelenül csodálkozom, hogy a köztudatba kikerülnek ilyen dolgok, mert az Óbudai Népzenei Iskolában ma is tanítanak olyanok, akiket valamikor a hetvenes években én vittem az iskolába tanítani. Csodálkozom, hogy ezek a kollégák nem szólítják meg a hazudozót, hogy elnézést, én egészen másképpen éltem át a dolgokat. Nincs, aki megmondja, hogy Európában nem az Óbudai Népzenei Iskola az egyetlen, ahol népzénetet oktatnak, mert már 1978-ban külön delegáció ment tőlünk Bulgáriába, tanulmányozni a koteli népzenei iskola működését. Hasonló céllal jártunk

Moszkvában, Leningrádban és még nyugat felé is. Mindenki tudja Óbudán, hogy a bécsi V. kerületi iskola hosszú időn keresztül testvériskolánk volt. Ott is hangversenyeztünk mi is, és ők is bemutatták a Hackbetten és a stájer citerán tanultakat, valamint a sramlizene minden változatát. Én pedig Japántól kezdve Franciaországig számtalan olyan zeneiskolát látogattam meg, ahol a népzeneoktatás természetes dolog volt.

Magyarországon sem az Óbudai Népzenei Iskola volt az első, mert amikor 1972-ben Óbudán megjelentem, egy fél népzenei tanszakot vittem át a VI. kerületi Állami Zeneiskolából. Hallgatásomat most azért töröm meg, mert a napokban jelentkezett nálam egy kedves idős növendékem, akinek a fia is az Óbudai Népzenei Iskolába járt, amikor még én voltam az iskola vezetője. Elpanaszolta nekem, hogy a napokban megjelent egy olyan hír Óbuda felől, miszerint Magyarországon tulajdonképpen 1991-től hivatalos a népzeneoktatás. Ez már nagyon felbőszített, különösen, amikor a nagymama egy kicsit könnyes szemmel mondta, hogy ő hazugságban maradt, mert neki olyan bizonyítványa van, amit én töltöttem ki a 60-as évek elején, és ez nem hivatalos. Tehát ő nem lehet erre büszke. Meg kellett nyugtatnom, hogy nagyon is büszke lehet, mert 1952-től a bizonyítványok mind ilyenek, legfeljebb a címer változott rajtuk. Megnyugtattam kedves volt növendékemet, és egyúttal megígértem neki, hogy rövidesen le fogom írni a magyarországi népzeneoktatás hiteles történetét.

Szerencsére nem csak ilyen hazugságok miatt keresnek. Néhány héttel ezelőtt egy szép levelet kaptam Bicskéről, amit **Mészáros Árpád fia** küldött. Ebben arról olvashatunk, hogy Mészáros Árpád tanár úr az ötvenes években már hivatalosan tanította a gyermekeket furulyázni.

Visszatérve a népzeneoktatás kezdetéhez, amikor kimondtam Czövek Ernának a „boldogító igent”, miszerint vállalom a népi furulya tanításának kezdetét, akkor döbbsentem rá, hogy mire is vállalkoztam?!

A tanításhoz jóformán semmi nem volt. Nem voltak növendékek, nem voltak hangszerek, nem volt tanterv, sem tankönyvek, csak a feladat. A növendékeket úgy gyűjtöttem, hogy elmentem a körzethez tartozó általános iskolák énektanáraihoz és arra kértem őket, hogy engedjenek be a 3., 4. osztályokba, ahol furulyáznék a gyerekeknek. A gyerekek nagy örömmel és

csodálkozással hallgatták a furulyázást, és annyira tetszett nekik, hogy amikor megkérdeztem tőlük, szeretnének-e így megtanulni furulyázni, az egész osztály jelentkezett. A végén már olyan sokan voltak, hogy fájt a szívem, amikor közölni kellett velük, hogy csak 10 gyereket tudok felvenni.

A konzervatóriumból is jelentkezett két barátom, akik nem sokkal voltak fiatalabbak, mint én, Sára Ferenc és Nyilas István, népszerű nevén Nyilas Misi. Ők sokkal gyorsabban tanultak, mint a gyerekek, így bizonyos esetekben tanársegédként tudtam őket használni. Konzervatóriumi hangszereik mellett mindketten művészei lettek a furulyázásnak.

Következett a hangszer, amihez rézcsőre volt szükségem. Elmentem a Metalloglobusz Vállalathoz, ahol a vezérigazgató elvtársnak elmondtam, hogy mi járatban vagyok. „Úgy gondolja, Béres elvtárs, hogy ezek a rézcsövek, amik vagonszámra az udvaron fekszenek, ezek meg fognak szólalni?” „Bizony meg, tessék meghallgatni.” Majd benyúltam a belső zsebembe, kivettem a rézfurulyát és elkezdtem az igazgatói irodában furulyázni. Ez annyira megtetszett neki, választ sem adott, hanem letelefonált az üzletbe, hogy Béres elvtársnak mérjenek ki 10 kg rézcsövet a Csepel művek kontingenséből. Ebből a csőből alig 3 hét alatt megcsináltam a gyerekek furulyáit.

Hiányzott a tanításhoz szükséges tanterv és a módszer!

Ismét Czövek Ernához fordultam, megkérdezve tőle, hogy ez ügyben mit csináljak? Válasza nagyon biztató volt: „Nézd, Jancsi, a zeneoktatásban még nincs tanterv, a módszer pedig ahány tanár, annyiféle. A tantestület fele nem végzett főiskolát, hanem a gazdag apuka fizette azt a magántanárt, aki a lakásukra járt tanítani. Ő választotta ki a tananyagot és a saját módszerével tanította az úri csemetét. Ezek a jövőd kollégáid eredetileg nem készültek tanításra, de most rá vannak utalva erre a kis tanári fizetésre. Ahogy én az elmúlt évben láttalak téged tanítani egy egész együttest, az számomra tökéletesen megnyugtató. Népi hangszerre külön tananyagot, mint amit te ismersz, nem tudok elképzelni, a módszert pedig egyelőre nevezzük el Béres-módszernek. Nekem ez lesz a megfelelő.”

A tanterv a többi hangszereknél is hiányzott, így én magam állítottam össze egyet. Megvalósításához elővettem azt a tudásomat, amit szülőfalumból hoztam, a gyermekjátékokat, gyermektáncokat. A gyermektáncok külö-

nösen a ritmusképzésben segítettek sokat, hasonlóan a gyermekdalok is egy új szint hoztak az addig használatos germános tanítási módszer helyett. Rövidesen ez az új „módszer” szinte vonzotta az óráimra a hospitáló kollégákat. Maga a szakfelügyelő, Szmracsányi Magda volt az első, aki minden óráimra eljött. Később talán itt kapott ihletet a *Zenei előképző* című tankönyv megírásához. De nagynevű pedagógusok is jöttek, mint Lisznyai Gábor, aki pár évvel azelőtt a Zeneművészeti Főiskolán egyházzent tanított. Eljött az óráimra Járdányi Pál főiskolai tanár, aki a későbbiek folyamán nagyon sokat segített nekem a furulya tantárgy szakmai elfogadtatásában.

A tanév vége felé, amikor már nagyon nehéz volt bent tartani a gyerekeket az iskolában, elhatároztam, hogy kint a szabadban fogom őket tanítani. Így is történt. Az iskolában gyülekeztünk és a tíz-tizenkét gyerekkel felültünk a 66-os villamosra, amelynek a végállomása Óbudán volt az Árpád Gimnázium előtt az Amfiteátrumnál. Ott a hegyoldalban, rögtön, ahogy felmentünk, ott volt egy kis katlanszerű rész, amelyiknek az oldalában nagyon sok bodzabokor volt. Az az utca, amin felmentünk a hegyoldalba, nem volt más, mint a Nagyszombat utca, ahol körülbelül 20 évvel később megalakítottam az Óbudai Népzenei Iskolát. Erre a szabadban tartott furulyaórára a furulyán kívül minden gyerek hozott magával egy bicskát, azonkívül pedig mindenki hozott egy kis kenyeret és szalonnát, mert egy nagy szalonnasütéssel fejeztük be az ilyen órákat. A bicska pedig arra volt jó, hogy én a magammal vitt szerszámokkal kivágtam a bodzabokorból azokat az alkalmas darabokat, amiket aztán a gyerekek farigcsáltak. Elsősorban megtanítottam őket a síp elkészítésére. Aztán, ha volt idő rá, még azt is megpróbáltuk, hogy egy egy lyukat fúrtunk rajta, vagy a 6 lyukas pásztorfurulyát is meg tudtuk csinálni. Ehhez viszont én vittem magammal egy nagyon fontos szerszámot is. Egy vasból csináltam egy pálcát, amit a tűzbe tettünk, megütésítetttem, és azzal jól lehetett lyukat sütni, vagyis fúrni a furulya csövébe. De ezzel a pálcával tisztítottuk ki a bodzafának a belét is, hogy meglegyen a kellő nagyságú lyuk végig a csövön. Ezek a kirándulások nagyon kellemesek voltak. A gyerekek szerettek kirándulni és nagy boldogság volt, amikor így saját maguknak elkészítettek egy-egy sípot vagy esetleg egy-két lyukkal ellátott kis hangszerféléket.

Az első tanév befejezése után Járdányi Pál még a következő tanévben is rendszeresen eljárt az óráimra. A gyerekeknek már minden olyan ritmust megtanítottam, amiket könnyedén összekapcsoltam a gyermekjátékok lépéseivel. Ilyenek voltak a 2/4-es, 4/4-es páros ritmusok, de másodikban megpróbáltam a 3/8-ot és 5/8-ot is tanítani. Az 5/8-os ritmusra azt a dalt tanítottam, hogy *Tisza partján mandulafa virágzik*. Ehhez tánclépést is kapcsoltam, amire a gyerekek a szűk hely miatt a katedra körül táncoltak. Az alaplépés négy apró után egy nyújtás következett, ez volt az ötödik nyolcad. Ezt egyébként otthon tanultam a lányok karikázója után. Ők négy rövid lépés után egy kicsit meghúzták a kört, majd ugyanezt visszafelé is így lépték ki. Az óra végére a dalt is megtanulták, és a táncmozdulatokat elnézve úgy éreztem, mintha az otthoniakat láttam volna.

Az óra végén Járdányi megköszönte a hospitálási lehetőséget, és a következőket mondta: „Te, Jancsi, tudod, hogy feltaláltad az 5 és fél nyolcadot?” Egy pillanatra ledöbbsentem, majd megkérdeztem: „Hogy értsem ezt?” – Járdányi lekopogta az én 5 és fél nyolcadomat. Hála Istennek, eszembe jutott a válasz, mert valóban otthon is úgy volt, ha nagy volt a kör, a bedőlés után nehezen fordult vissza a csoport, és egy kicsit hosszabb volt az ötödik nyolcad. De mivel ezt együtt énekeltek és táncoltuk, csak Járdányi vette észre azt a fél nyolcad pluszt. Amikor megmagyaráztam neki, hogy ez a táncból ered, megköszönte és azt mondta: „Ezzel is gazdagodtam a zeneismeretben.”

Közel húsz év telt el, amikor a „*Röpülj, páva*” versenyeken megjelent egy széles-szoknyás menyecske, aki szép is volt, meg szépen is énekelt. A zenekar megkapta a kottát, ami 5/8-ban volt írva, csak a szöveg tért el az én mintadallamomtól, mert a menyecske úgy énekelte, hogy „Már mi nálunk learatták az árpát...” A zenekar kottából játszotta a dallamot, a menyecske pedig úgy, ahogy otthon, a karikázóban szokta. Így történhetett meg, hogy két dallamsor után a zenekar és énekesé szétesett. Még egyszer-kétszer megpróbáltuk, amikor eszembe jutott Járdányi Pál 5 és fél nyolcada. A zenekar a kottát bújta, én viszont fél szemmel a menyecske széles szoknyáját figyeltem, és azt, ahogy a farával mozgatta. A zenekarnak nem mondtam, hogy most a menyecske fara a vezénylőpálca, hanem nézzétek a furulya végét, ahogy fogom lengetni. Ha Toscanini látta volna, hogy egy furulyás karmester hogy

billegi körül a mikrofont, elcsodálkozott volna rajta! Viszont az együtt muzsikálás tökéletesen sikerült!

Az óráimon vidékről is megjelentek az érdeklődők, Győrből Barsi Ernő zeneiskola-igazgató, Bicskéről Mészáros Árpád jeles zenepedagógus. Ők a hallottakon felbuzdulva még ebben a tanévben elindították iskolájukban a furulyatanszakot.

Ezek után nemcsak a saját növendékeimnek kellett furulyát készíteni, hanem Győrbe és Bicskére is. Ismét mentem a vezérigazgató úrhoz, de akkor már 100 furulyához kértem anyagot, Édesapámnak pedig írtam Gagybátorba, jöjjön fel és segítsen nekem a furulyák reszelgetésében.

Később rosszakaróim el is híresztelték országszerte, hogy a „Béres-furulyát” nem én találtam fel, hanem egy idős bácsi, akitől elloptam az ötletet és a saját nevem alatt szabadalmaztattam. Ez az öregember volt az Édesapám, aki ugyan furulyázni nem tudott, de csodálatos géplakatosmester volt. Ezek után Tarjáni Tóth Ida cimbalomművész mosókonyháját kellett átalakítanunk furulyakészítéshez alkalmas műhelynek.

Mészáros Árpád Bicskéről nemcsak meghallgatta az óráimat, hanem cikket is írt a *Köznevelés* című pedagóguslapba. Ezek a cikkek nagy hírverést váltottak ki a furulyatanítás elterjesztésében.

MÉSZÁROS ÁRPÁD ÁLTALÁNOS ISKOLAI TANÁR CIKKE

Az OM a 90/1955 és a 82/1958 számú rendeleteivel lehetővé tette, hogy az általános iskolában rendkívüli tárgyként tanítható a furulya. Nagy jelentőségű intézkedés volt ez, mert a hangszeres zeneoktatás alapjai lerakásának legmegfelelőbb ideje a 7-13 életév, tehát az általános iskolás kor, és mert a fúvós hangszerekkel hangszerstanulásra irányítja a figyelmet. Ezek a hangszerek közelebb állnak az énekléshez, mert megszólaltatásukhoz közvetlen levegővétel szükséges. Rövid idő alatt jól meg lehet tanulni rajtuk játszani, éreztetni lehet vele a hangszeres muzsikálás lényegét, örömeit. A kezdeti sikerek kicsiny muzikusainkban olyan kedvet ébresztenek, hogy a tanulás lendülete nem lohad. A furulyát bárhova vihetik, magukkal hordhatják.